
Museli opustit Náhorní Karabach. Jak změnil život, zjišťuje antropoložka

Museli opustit Náhorní Karabach, změnit život. Jak, zjišťuje antropoložka Helena Masníková

Válečný konflikt o Náhorní Karabach sice skončil téměř před dvaceti lety, s jeho následky se však původní obyvatelé této oblasti vyrovnávají dodnes. Kvůli sporu o území přišly o svůj domov statisíce Ázerbájdžánců, kteří byli donuceni Náhorní Karabach opustit poté, co ho obsadila Arménie. Jak život v trvalé migraci nedaleko původních domovů ovlivňuje životy vysídlených obyvatel, zkoumá doktorandka Mgr. Helena Masníková, která studuje antropologii na [Fakultě humanitních studií UK](#).

„Po konci válečného konfliktu, který probíhal v letech 1992 až 1994, bylo v Ázerbájdžánu okolo 778 tisíc vnitřně vysídlených osob, tedy okolo jedné desetině obyvatelstva země. Zajímá mě, jaké jsou osudy vnitřních migrantů, tedy

uprchlíků v rámci hranic svého vlastního státu," vysvětlila Helena Masníková, která tématu věnovala svou diplomovou práci a nyní se jím zabývá i v rámci doktorandského výzkumu. Při svém studiu zjistila, že vnitřní vysídlení je na rozdíl od přeshraniční migrace velmi opomíjené výzkumné téma, a o to s větším nasazením se do práce pustila.

Ve svém výzkumu se zaměřila na obyvatele vesnice ležící nedaleko druhého největšího ázerbájdžánského města Gandža v podhůří Náhorního Karabachu, kde žije asi 500 vysídlených rodin. Uprchlíci se usadili v místě, které v dobách Sovětského svazu sloužilo jako oblíbené rekreační středisko. Svě domy, které opustili v Náhorním Karabachu, museli vyměnit za ubytovny původně stavěné jen pro přechodný pobyt turistů. Lidé od začátku věřili, a řada z nich i po dvaceti letech stále věří, že jejich pobyt tam bude také jen přechodný (jak je ostatně každoročně ujišťuje ázerbájdžánská vláda). Lidé tak žijí v domech, které jim oficiálně nepatří a které navíc nejsou uzpůsobené trvalému pobytu. Ubytovny se proto pomalu proměňují ve vybydlené ruiny. Vedle svých domovů lidé ztratili i práci, zprůtrhali rodinné i přátelské vazby. V uprchlické vesnici se dnes většina z obyvatel věnuje drobnému zemědělství a pastevectví a snaží se být soběstačná. Vláda i po dvaceti letech podporuje vnitřní uprchlíky finanční a hmotnou pomocí, což umožňuje vysoké výnosy z prodeje ropy a zemního plynu.

Helena Masníková se ve svém výzkumu zaměřila na to, jak se tato vypjatá životní situace promítla do změny genderových rolí vysídlených a vůbec do jejich způsobu života. Její výzkum podpořila také [Grantová agentura Univerzity Karlovy](#).

„Původně jsem se chtěla věnovat obecně změně genderových vztahů v důsledku nucené migrace vnitřně vysídlených osob v Ázerbájdžánu. Postupně jsem si ale uvědomila, že je to příliš široké téma. Zaměřila jsem se proto jen na učitele v této vesnici,“ upozornila.

Učitelé tam totiž tvoří zvláštní společenskou vrstvu, která je považována za místní inteligenci, těší se účtě a navíc mají přístup k poměrně stabilnímu zdroji příjmu. „K této profesi se ale nedostane každý. Podle oficiálních statistik je učitelská populace v Ázerbájdžánu ze 70 procent tvořena ženami. V uprchlické vesnici je to však přesně naopak. Ve škole, kde výzkum provádím, učí většinou muži. Chci zjistit, proč. Maskulinita prostupuje veškeré aktivity, které se kolem školy konají,“ podotkla.

Ázerbájdžánci, kteří žili v oblasti Náhorního Karabachu, patřili už v době před vysídlením ke konzervativnější skupině obyvatelstva, vždy více dbali na tradice a zvyky. „Pozoruji, že se snaží co nejvíce nastavit model, kdy ženy zůstávají v domácnosti a jejich úkolem je pečovat o rodinu, muži chodí do práce, aby rodinu zajistili finančně,“ upozornila Helena Masníková.

Nucený odchod z Náhorního Karabachu však řadu tradic a zvyklostí narušil. V ázerbájdžánské společnosti je zvykem, že otec pomůže postavit svým synům domy, jen nejmladší syn zůstane žít se svou ženou a dětmi v domě svého otce. Vysídlení však nemají prostor ani finance na to, aby svým potomkům domy budovali. Rodiny tak žijí více pospolu, z jejich životů se vytrácí soukromí.

Ázerbájdžánci z Náhorního Karabachu stále věří tomu, že se do své domoviny brzy vrátí. Svým dětem, které se narodily už jinde, často opakují, že jejich pravým domovem je Karabach. Zda se však do této oblasti, která je pro ně nyní neprodyšně uzavřená, někdy vrátí, nebo alespoň podívají, je otázkou, na kterou nikdo nezná odpověď.

Ani Helena Masníková, jež do Ázerbájdžánu jezdí už několik let, neměla možnost Karabach, dnes obývaný Armény, navštívit. Cesta do „Černé zahrady“, jak zní překlad ázerbájdžánského názvu oblasti, by jí poté pravděpodobně uzavřela dveře do Ázerbájdžánu, jelikož by jen těžko opět získala vstupní vízum. Ani vědecký výzkum by totiž jako argument pro jeho opětovné udělení neobstál.

Arménii i Ázerbájdžán pojí k oblasti pojmenované Náhorní Karabach historické vazby, Arméni a Ázerbájdžánci oblast v různých historických dobách obývali, obě země tak vedou o území neustále spory. Ten poslední, válečný, vypukl v roce 1992, kdy statisíce Ázerbájdžánců žijících v Karabachu musely území opustit. Později vyhlášená Náhorně-karabašská republika podporovaná Arménií dosud nezískala mezinárodní uznání, vnímána je tak stále jako okupant ázerbájdžánského území. Hranice oblasti jsou dnes z obou stran hlídané vojáky, výjimkou nejsou ani vzájemné přestřelky.